

PASAJ

Yıpranan Nesne, Kaybolan Benlik: *Fikrimin İnce Gülü* Üzerine Psikanalitik Bir İnceleme

Alphan Akgül*

Öz

Bu makale, Adalet Ağaoğlu'nun 1976 yılında yayımlanan *Fikrimin İnce Gülü* başlıklı ikinci romanını, İngiliz psikanalist D.W. Winnicott'ın geliştirdiği "geçiş nesnesi" kavramı açısından çözümlemeyi amaçlıyor. Winnicott'a göre bebekler için ilk nesne annedir ve onlar kendilerini bağımsız bir varlık olarak göremezler. Ama bebekler bir geçiş nesnesi bulup adım adım gerçekliği keşfedebilir. Bu nesnelere bir battaniye, bir sevimli ayıcık ya da benzeri bir şey olabilir. Böylelikle bebek bu nesnelere oynayarak gerçeklik ile yanılısma arasında bir ara alan yaratır. Winnicott, bebeklerin bu evreyi atlatabilmeleri için bir iyi anne figürüne ihtiyaç duyduklarını belirtir. Eğer bu evrede böyle bir anne figürü yoksa bebekler ileride bu nesnelere ilgili rahatsızlıklar geliştirebilir. Örneğin çocuğun oynadığı bir nesne bir fetişe dönüşebilir. Bu kuramsal çerçeve Ağaoğlu'nun bu romanının başkışisi olan Bayram'ın takıntılarının anlaşılmasını sağlayabilir. Ağaoğlu, bu romanında, Bayram'ın otomobiline olan takıntısına odaklanır. Annesiz bir çocuk olarak büyüyen Bayram otomobilini güzel bir kadın olarak görür ve ona sanki onun kocası ya da âşığıymış gibi davranır; hatta ona karşı kaba ve cinsel içerikli bir dil kullanır. Bu dil onun bütün ruhsal bozukluklarının nedeni olan bir çocukluk travmasının su yüzüne çıktığını ima eden bir ipucu olabilir.

Anahtar kelimeler: Geçiş nesnesi, çoklu belirlenim, gerileme, saplantı, otomobil.

---

* İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi,
alphanakgul@gmail.com

The Tattered Object, The Missing Identity: A Psychoanalytical Study on *Fikrimin İnce Gülü*

Abstract

This article aims to analyze Adalet Ağaoğlu's second novel, *Fikrimin İnce Gülü*, released in 1976, from the perspective of the concept of "transitional object", developed by the English psychoanalyst D.W.Winnicott. According to Winnicott, the first object for infants is their mother and they are not able to see themselves as separate individuals. They may, however, find a transitional object and gradually discover reality. A blanket, a teddy-bear or various other items of this sort may function as a transitional object. So the child creates an intermediary area between reality and illusion, playing with these objects. Winnicott holds that babies need to have good enough mothers in order to be able to go beyond this developmental stage. If such a figure is lacking in this period of their lives, they may later develop psychological disorders related to these objects. For instance, an object that the child plays with could become a fetish. This theoretical framework may explain the fixations of Bayram, the protagonist in Ağaoğlu's novel. In this work, Ağaoğlu focuses on the neurotic fixation of the protagonist on his car. Bayram, who grew up without a mother, sees his car as a beautiful woman and behaves as if he is *its* husband or lover; he also uses a brutish language against the car. This use of language may be taken as a clue which unveils his childhood trauma that caused his psychological disorders.

Keywords: Transitional object, overdetermination, regression, fixation, motor car.

Adalet Ağaoğlu'nun 1976 yılında yayımlanan *Fikrimin İnce Gülü* adlı romanı, Almanya'da bir otomobil fabrikasında işçi olarak çalışan Bayram'ın 1974 model Mercedes marka otomobiliyle köyü Ballıhisar'a dönüş yolculuğunu anlatır. Romanın ilk cümlelerinden itibaren metnin merkezinde Bayram'ın ya da başka bir karakterin değil, Mercedes'in olduğu görülmektedir. Bayram'ın otomobiline olan tutkusu hayatı kolaylaştıran bir nesneye sahip olmanın getirdiği mutluluğu aşmış; yaşamının yegâne anlamı hâline gelmiştir. Ağaoğlu, Bayram'ın Mercedes'ine duyduğu bu saplantıyı romanın adına da bir mecaz olarak yansıtmıştır. Bayram'ın çocuk yaşlarından itibaren "fikrine takılan ince bir gül" vardır; ve bu gülün ne anlama geldiğini anlamak için öncelikle onun niçin bir otomobille simgelandiği-

ni keşfetmek gerekmektedir. Bayram neden bir otomobile takıntılı bir şekilde bağlanmıştır ya da niçin yaşamının ancak bu nesneyle anlamlı bir hâle geleceğini düşünmektedir? Öyle anlaşılıyor ki bu saplantı, Bayram'ın, Mercedes'ine baktığında, bilinçdışı olarak, bir otomobilden fazlasını hissediyor olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü bir nesnenin örtük anlamı, o nesneye yüklenmiş insani bir işlev olabilir. Bu romanı anlamak da Bayram'ın Mercedes'ine yüklediği bu insani anlamın ne olduğunu keşfetmekle mümkün olabilir. Roman incelendiğinde Bayram'ın Mercedes'ine karşı hissettiği bu derin bağlılığın travmatik bir çocukluk anısıyla bağlantılı olduğu anlaşılabilir. Ağaoğlu'nun metne titizlikle yerleştirdiği bu anı, romandaki otomobil takıntısının kilidini çözmek için bir anahtar işlevi görebilir. Saplantının travmatik bir çocukluk anısıyla ilişkili olması bu çalışmanın yöntemini de belirlemiştir. Bu yüzden roman irdelenirken psikanaliz bir çerçeve olarak kullanılmış; Bayram'ın çocukluğundaki travmatik bir ânın neden olduğu nesne takıntısı D.W. Winnicott'ın "geçiş nesnesi" (*transitional object*) kavramı aracılığıyla çözümlenmiştir.

Fikrimin İnce Gülü üzerine yapılan önceki çalışmaların ağırlık merkezi, tarihsel dönüşümlerin hızlı olduğu, kapitalist sistemin toplumu hazırlıksız yakaladığı bir dönemin insanlar üzerindeki etkisidir. Henüz şehirleşmemiş bir toplumda kapitalist sistemin göz alıcı ve fetişleşmeye uygun nesnelere, özellikle köy insanının kendi muhitini aşma hırsıyla bu nesnelere tutkuyla arzulamasına neden olmuştur. Aslına bakılırsa Ağaoğlu, 1981 yılında *Fikrimin İnce Gülü*'nün sakıncalı bulunup mahkeme kararıyla toplatılması üzerine yazdığı itiraz dilekçesinde romanının bu şekilde yorumlanmasına olanak tanıyan bir görüş bildirmişti. Bu dilekçede Ağaoğlu, romanın Almanya'ya işçi olarak çalışmaya giden ve köyüne bir Mercedes olarak dönen Bayram'ın öyküsünü anlattığını ve amacının otomobilin bir "fetiş nesnesi" hâline nasıl getirildiğini anlatmak olduğunu belirtmişti (Ağaoğlu, 2000, s. 187). Onun bu görüşü romanının incelenmesinde etkili olmuş; araştırmacılar itilip kakılmış bir genç olan Bayram'ın Mercedes marka otomobili bir statü ve güç nesnesi olarak görüp ona karşı geliştirdiği saplantılı tutku üzerinde durmuşlardır. Başka bir ifadeyle, araştırmacılar, bu konuyu Türk toplumun

geçirdiği tarihsel dönüşümler bağlamında ele alıp Bayram karakterinde somutlaşan davranış kalıbını kapitalist üretim biçiminin ortaya çıkardığı “yabancılaşma” (Narlı, 2002, s. 27) ve “meta fetişizmi” (İng. *commodity fetishism*) (Parla, 2003, 543) kavramları bağlamında değerlendirmişlerdir. Gerçekten de bu romanın çerçevesini oluşturan öğelerden biri, Bayram’ın kendisini hor görüp itip kakanlardan intikam almak için köyüne bir statü nesnesiyle girip kırılan egosunu tamir etme çabasıdır (Parla, s. 543). Ancak roman irdelendiğinde farklı bir bakış açısı da geliştirilebilir. Bu bakış açısı şöyle formüle edilebilir: Bayram’ın kişiliği, kapitalist sistem içinde statü arayışını bir nesne fetişizmine dönüştüren bir karakterden ziyade, psikolojik açıdan ağır bir travmaya maruz kaldığı için doğru düşünüp davranamayan bir karaktere daha yakın görünmektedir. Eğer Bayram’ın davranışları sadece üstün görünme tutkusunu gösteriyor olsaydı, onun bir otomobile saplantılı bir şekilde bağlanması, kapitalist sistemde kendisini bir statü nesnesiyle var etmeye çalışan bir kişinin ruh hâline benzetilebilirdi. Oysa Bayram’ın otomobiliyle olan ilişkisi duygusal açıdan karmaşıktır ve psikolojik açıdan bakıldığında patolojik belirtiler gösterir. Bayram, bu roman üzerine çalışan araştırmacıların da fark ettiği gibi, Mercedes’ini kişileştirir; bu otomobile sanki metresi ya da karısıymış gibi davranır; ve bir fetiş nesnesi olarak otomobil fikri onda hep cinsel çağrışımlar uyandırır (Narlı, 2002, s. 24; Uğurlu, 2009, s. 1445; Güneş, 2012, s. 222). Öte yandan otomobiliyle kurduğu ilişkiye bakıldığında Bayram’ın davranışları ile dış dünya arasında bir uyumsuzluk sezilir; ve Bayram, iç dünyası ile dış dünya arasında açılan bu gedikten habersizdir. Bayram, insanları, otomobiliyle kurduğu saplantılı gönül bağına kabul etmeye zorlar; bu olmadığı zaman da öfkelenir. Böylelikle bir yanılısamaya haps olur ve ruh hâli psikopatolojik bir tabloya dönüşür. Annesiz bir çocuk olarak büyüyen Bayram’ın bu durumu, sağlıklı bir çocukluk dönemi yaşamadığı için gerçeklik ilkesini içselleştirememiş bir yetişkinin durumuna benzemektedir. İlginç olan, Bayram’ın bu ruh hâline diğer karakterlerin de dikkat çekmiş olmasıdır. Onlar için Bayram, çocukluğundan bu yana bir “deloğlan”dır. Bu çalışmada toplumsal ve kültürel bağlama odaklanan bir yaklaşımdan çok Bayram’ın psikolojik profiline yönelen bir yaklaşımın tercih edilmesi bu yüzdendir.

Çünkü Mercedes'in bir fetiş nesnesine dönüşmesi, Bayram'ın ruhsal gelişimi sırasında yaşadığı travmatik yaşantıların bir sonucudur. Bu travmatik ruh hâlinin oluşum sürecini ortaya çıkarmak için kullanılacak kuramsal yaklaşımın ayrıntılarına geçmeden önce romanın kısa bir özetini vermek yerinde olabilir.

Bayram'ın yaşam öyküsü romanın kurgusu içinde, anlatıcının deyişiyle, hâzır ve nâzır bir böcek tarafından bilinir; okur bu yaşam öyküsünün ayrıntılarını hem Bayram'ın hem de anlatıcı böceğin ifadelerinden öğrenir. Bayram çocukluk günlerinde annesiz babasız kalır, amcası tarafından büyütülür, sığındığı akrabaları ve köy halkı tarafından hep itilir, kakılır. Askerlik yaptığı sırada da üstleri tarafından horlanır. Diyarbakır Siirt İleri Sıkıyönetim Komutanlığı'nda askerliğini yaptığı sırada bir cezaevi cipi kullanır, cipi haşın kullandığı için dayak yer; siyasi suçluların dayak yediğini görür; hatta nedensiz bir biçimde kendisi de tutuklu bir Kürdü yumruklar. Bayram askere gitmeden önce bir minibüste yamak olarak çalışır. Bayram'ın tek tutkusu bir otomobil almaktır; ve bu nedenle para kazanmak zorundadır. Ailenin ortak tarlasında hissesi olan Bayram, amcası razı gelmediği hâlde kendi hissesini satar ve bir benzin istasyonu kiralar. Benzin istasyonunu kiralamak için yanında çalıştığı minibüs şoförünün tanıdığı olan Afyonlu bir tüccarın nüfuzunu kullanmıştır; ancak Bayram, kiraladığı istasyon güzergâhının kısa bir süre sonra yeni yapılan yolla birlikte işlevsizleşeceğinden habersizdir. Yol güzergâhı değişir, Bayram'ın umutları da suya düşer. Bayram askerden sonra Ankara'da, Temizel Oto Tamircisi'nde işe girer. Rıfat Usta'nın yanında da hırpalanır, bir iş kazası sonucu yüzünü yakar ve yüzünde bir yanık izi kalır. Hastane masrafları yüzünden yine bir otomobil sahibi olamaz.

Bayram ümidini yitirmek üzereyken köyden bir tanıdığı olan İbrahim, kendisine Almanya'ya gitmek üzere olduğunu bildirir. İbrahim, Almanya'ya gitme işlemlerini sağlık raporu dışında tamamlamıştır. Bir otomobil alma tutkusu yeniden canlanan Bayram, İbrahim'e yardım etme bahanesiyle sağlık raporunu almaya gider; kendisine verilen sağlam raporu almak yerine, laboranta rüşvet vererek bir çürük raporu hazırlatır. Hazırlattığı çürük raporuyla İbrahim'i Almanya yolunda devre dışı bırakmış olan Bayram,

İbrahim'in sırasını kapar, Almanya'ya gider ve BMW otomobil fabrikasında işçi olarak çalışmaya başlar. Bayram BMW fabrikasında da talihsiz olaylarla karşılaşır. Örneğin serçe parmağını makineye kaptırır; ama yılmaz, çalışır ve bir lüks otomobil sahibi olmayı başarır. Bayram'ın Türkiye'de bıraktığı bir de sevgilisi vardır: Kezban. Köy ortamında Bayram'la Kezban ileride karı koca olmaları gereken, adları birbiriyle anılan, birbirlerine yakıştırılan bir çift olmuşlardır. Ancak Kezban da tıpkı Bayram gibi yoksul bir ailenin çocuğudur. Buna karşın Kezban, Bayram'ı her koşulda kabul etmeye razıdır. Köy halkı her ikisiyle de alay eder. Çünkü onlara göre iki çıplak ancak bir hamama yaraşır ve Bayram'ın içmeye ayrı bile yoktur. Bayram'ın Ankara'ya gidişinin ardından Kezban ve ailesi de Ankara'ya gelmiştir. Kezban'ın ısrarlarına karşın Bayram, otomobilsiz bir yaşamı istemez; Kezban'ı bırakıp Almanya'ya gider. Bayram yol boyunca, geri döndüğünde Kezban'ı kendisini bekliyor durumda bulacağını hayal eder. Ancak Kezban'ın bekleyişi, Bayram'ın İbrahim için bir çürük raporu hazırlattığını öğrenmesi ile çoktan son bulmuştur. O sıralar bir bankada temizlikçi olarak çalışan Kezban'ın yanına, aldatılan, sırası alınan İbrahim gelip Bayram'ın kendisine yaptıklarını anlatır. Bayram'ın tavırlarından bunalan Kezban bu son olayı da duyunca bankanın ortasında hayata küfürler yağdırmaya başlar ve bu yüzden işten atılır. Kezban, Bayram'la birlikte dinledikleri "Fikrimin İnce Gülü" şarkısının olduğu bir plağı sitem edercesine Bayram'a gönderir ve sonunda bir balıkçıyla evlenir.

Geçiş Nesnesi ve "Yanılsamanın Özü"

Cansız nesnelere olan aşırı bağlılık hem günlük yaşamda hem de edebiyatta görülür. İnsanoğlunun nesnelere olan ilgisi çeşitli açılardan yorumlanabilir ama psikanalistler bu ilgiyi kişiliğin olgunlaşma sürecinin bir parçası olarak görmektedir. Konuya böyle bakıldığında nesnelere kendilerinden çok onlara yüklenen anlam ve işlev önem kazanır. İngiliz psikanalist D. W. Winnicott bebektikten itibaren başlayan nesne kullanımına yönelik kapsamlı bir kuram geliştirmiştir. Bu kurama göre nesnelere verilen anlam insanoğlunun kültürel hayata adım atmasında hayati bir öneme sahiptir. Bu nedenle yaşa-

mımın ileriki safhalarında da nesnelere yönelik ilgide hep bir parça simgeleştirme bulunur. Winnicott'ın çocukların nesne kullanımını irdelemeye başlamadan önce teolojiden ve edebiyattan örnekler vermesi de bu yüzdendir. Örneğin ekmeğin İsa'nın bedenini, şarabın ise kanını simgelemesi insanoğlunun, kökleri bebekliğine kadar giden, bir şeyin yerine başka şeyi koyma ya da bir nesneye insana özgü bir anlam yükleme becerisiyle ilgilidir. Winnicott, John Donne gibi metafizik şairlerin eserlerinde de bu tür yeniden cisimleştirmelere sık rastlandığını söylemektedir. Öte yandan Winnicott gözlemlerini bebek ve çocukların nesnelere kurduğu özel ilişkiye yönlendirdiği için Charlie M. Schulz'un Snoopy ve Charlie Brown karikatürlerine bu tür nesnelere kullanımını bakımından dikkat çekmektedir (1998, s. 15). Bunlar "geçiş nesnelere"dir. Öyleyse şu sorular sorulabilir: Bir geçiş nesnesi nedir ve ne anlama gelir? Bir çocuk bir ayıcığı koynuna alıp sevdiğinde onda gördüğü muhtemelen bir parça pelüş ile pamuk değildir. Çocuk bu sevimli oyuncuğa neden bağlanmaktadır? Bunun bir çocuğun duygusal gelişimi açısından önemi nedir? Winnicott bu deneyimin insani varoluşumuzu anlamlandırmak için hayati bir işleve sahip olduğunu düşünmektedir. Bir bebeğin doğumundan sonra yaşadığı en temel problem; kendisinin, annesinin bir parçası olduğu yanılması içinde yaşıyor olmasıdır. Anne ve onun memesi, çocuğun bütün ihtiyaçlarını karşılar; bu âdeta büyülü bir kontroldür çocuk için. Buna karşın bebeklerin zamanla parmaklarını emmeye, bir battaniyenin kenarıyla oynamaya başlamaları, daha sonra bir oyuncak ayı ve benzeri nesnelere bağlanmaları, onların dış dünyaya alışmalarını ve böylelikle sağlıklı bir şekilde gerçeklikle tanışmalarını sağlayacaktır (s. 20).

Bu konuyu daha iyi anlamak için Winnicott'ın selefi olarak kabul ettiği Melanie Klein'in kuramına kısaca göz atmak yararlı olabilir. Psikanalizde nesne ilişkileri dendiğinde, öncelikle, anne ve onun memesi kastedilir. İlk nesne anne memesidir ve Melanie Klein (1999) *Haset ve Şükran* adlı eserinde, bir çocuğun annesinin memesiyle kurduğu ilişkinin biri olumlu diğeri olumsuz iki duyguyu ortaya çıkardığını öne sürmüştür. Ona göre bunlardan ilki "haset", diğeri ise "şükran"dır. Ona göre haset, bebeğin anne memesiyle olan duygusal ilişkisinin kötüye gitmiş olmasından kaynaklanır: "Haset du-

yulan ilk nesne besleyen memedir, çünkü bebek bu memede kendi arzulanı her şeyin bulunduğunu, memenin sınırsız süt ve sevgi verebileceğini ama bunları kendi doyumunu için alıkoymadığını sanıyordu” (s. 25). Klein bir bebeğin annesinin memesine karşı olan sadist saldırılarını da bu ilk haset duygusuna bağlar. Çünkü çocuğun arzu ettiği şey oradadır ama anne bunu ondan sakınıyor. Şöyle söylüyor Klein: “Anne memesine yönelen sadist saldırıların yıkıcı etkilerce belirlendiğini daha önce de sık sık öne sürdüm. Şimdi hasetin bu saldırıları özellikle şiddetlendirdiğini eklemek isterim” (s. 25). Anne memesiyle kurulan bağın olumlu sonucu ise çocukta sevgi ve aşk duygularının gelişmesidir. Klein’a göre bir çocuğun anneden istediği şeyi doyurucu bir şekilde alabilmesi, şükran duygusunun temelini atar; bu da çocuktaki sevmeye kapasitesini artırır (s. 31).

Winnicott’ın kuramı da bu anlamda önem kazanır. Çünkü Winnicott’a göre bir çocuğun anneye olan bağımlılığından sağlıklı bir şekilde kurtulup kişilik kazanmasını sağlayan şey o çocuğun annenin yerini tutan nesnelere oynamaya başlayıp bir anlam dünyası kurmasıyla mümkün olabilir. Ama Winnicott’ın kuramını özgün kılan, geçiş nesnesinin simgesel değerinden çok onun maddi oluşuna ve çocuk tarafından kullanılma biçimine yaptığı vurgudur. Çocuk, ihtiyaçlarını karşılayan annesi üzerinde bir kontrolü olduğunu düşünür; çünkü o ne isterse annesi de ânında o ihtiyacı karşılamaktadır. Bu bir yanılsamadır ve çocuk gerçekliğe geçiş aşamasında buna benzer bir kontrolü ikame bir nesneyle yeniden yaşar (s. 12). Eğer çocuk bu geçiş evresini sağlıklı bir şekilde atlarsa, geçiş nesnelere yapılan yatırım da yavaş yavaş çekilir ve nesne anlamını kaybeder (24). Bunun yanı sıra, bir bebeğin bir nesneyle ilgilenip onunla oynamaya başlaması Winnicott’a göre düşünme ve fantezi kurmanın da başlangıcıdır (s. 22). Winnicott’ın kuramının en çarpıcı yönlerinden biri ise çocuğun bir geçiş nesnesiyle oynaması ile kültürel yaşamın inşası arasında gördüğü bağlantıdır. Bu yüzden, ona göre bir “geçiş nesnesi”, sanat, edebiyat ve müziğin ilksel formu olarak değerlendirilmelidir (aktaran Woodward ve Beckett, 1985, s. 144). Ama geçiş süreci içinde psikopatolojik durumlar da yaşanabilir. Eğer geçiş sürecinde yeterince iyi bir anne figürü yoksa çocuğun bu dönemi sağlıklı bir şekilde atlması mümkün olmaz (Winnicott 1998, s.

29). İşte bu nedenle geçiş nesnelere, fetişizmin, yalan söyleme ve hırsızlığın, şefkat eksikliğinin, uyuşturucu bağımlılığının ve takıntıya dönüşmüş ritüellerin de kökeni olabilir (s. 24). Eğer geçiş sürecinde yeterince iyi bir anne figürü yoksa çocuğun bu dönemi sağlıklı bir şekilde atlama mümkün olmaz (s. 29). Bu da çocuğun ileriki yaşlarda ağır travmatik sorunlarla boğuşacağı anlamına gelebilir. Çünkü yetersiz anne figürü çocuğun anne eksikliğiyle başa çıkabilmesini sağlayacak beceriyi kazanmak için yeterli zamanı ona vermemiştir (s. 30). Bu noktada Winnicott'ın şu sözleri anlam kazanır: "Geçiş nesnesi sonunda bir fetiş nesnesine dönüşebilir ve yetişkinin cinsel hayatının tanımlayıcı bir özelliği olarak varlığını sürdürebilir" (s. 28). Winnicott'ın geçiş olgularının patolojik bir biçimde yaşanmasına ilişkin verdiği örnekler bu sorunu anlamaya yardımcı olabilir. Örneğin depresif annesinin kendisini terk edeceğini düşünen bir çocuk, iple ilişkili bir saplantı geliştirmiştir. İpin çocuk için bilinçdışı anlamı, onun işleviyle ilişkilidir; ip bağlar, ayrılmayı, dağılmayı önler, başka deyişle çocuk terk depresyonuna, ipin "bağlama" işlevinin bilinçdışı içeriğiyle, yani anne ile kendisi arasındaki bağı koruyan bir metaforla tahammül etmeye çalışır (s. 35-38). Winnicott, bu çocuğun ergenlik çağına geldiğinde uyuşturucu gibi başka bağımlılıklara saptandığını da ekler (s. 39). Bir başka örnek ise terk korkusunun fantezilerle aşılma çabasıyla ilgilidir: Savaş yüzünden anne ve babasından ayrılmak zorunda kalmış bir çocuk, bağımlılıkla ilişkili fanteziler geliştirmiştir. Hasta hayal ettiği ama sonra gerçek sandığı fantezisinde "bileğine zincirlenmiş bir kartal" görmektedir (s. 42). Öte yandan hastanın beyaz bir atı vardır; ve o atla her yere gidebilmektedir. Hastanın şu cümlesi önemlidir: "Hiçbir zaman çekip gitmeyecek bir şey istiyorum ben galiba" (s. 43). Kısaca ifade etmek gerekirse bir çocuğun geçiş dönemi psikopatolojik bir mahiyet kazanırsa, bu ara evre, anneden kopup gerçekliği tanıma; ama bununla birlikte oyun kurma, düşünme ve fantezi kurma becerileri gibi olumlu özelliklerin değil, sağlıksız bir ruh hâlinin ortaya çıkmasına da neden olabilir. Bu durumu Winnicott, şu sözlerle anlatır:

Ben burada bir bebeğin gerçekliği tanıyıp kabul etme konusundaki yeteneksizliği ile giderek artan yeteneği arasında bir ara durum olduğunu

nu iddia ediyorum. Bu yüzden *yanılsamanın* özünü inceliyorum; yani bebeklerde izin verilen, yetişkinlerin hayatında sanat ve dinin içinde bulunan, ama bir yetişkin başkalarının inanma yeteneklerinden fazla güçlü bir talepte bulunup onları kendilerine ait olmayan bir yanılsamayı paylaşmaya zorladığında bir delilik alametine dönüşen şeyi. (s. 21)

Öyleyse yanılsama sayesinde ortaya çıkan yaratıcı düşünmenin sınırları gerçeklik ilkesiyle belirlenmediğinde; yani bir kişi oyun ile gerçeklik arasındaki sınırı göremez bir hâle geldiğinde, onun bu yanılsamaya hapsolup gerçeklik ile bağının koptuğu; bunun da psikopatolojik bir ruh hâline tekabül ettiği söylenebilir. Ağaoglu'nun Bayram karakteriyle çizdiği kişilik bu psikopatolojiye uymaktadır. Çünkü Bayram kendi kurduğu bir oyunun içinde sıkışmış ve gerçeklik algısı bozulmuş bir roman karakteridir. Eğer bu varsayım doğruysa, erkenden annesiz babasız kaldığı için itilip kakılarak büyümüş Bayram'ın niçin bir otomobile saplantılı bir şekilde bağlandığı, onu niçin cinsel bir fetiş nesnesine dönüştürdüğü geçiş nesnesi kavramından yola çıkılarak anlaşılabilir.

Gecikmiş Bir Geçiş Nesnesi: Mercedes 230

“Deloğlan Bayram”ın Mercedes’ine takıntılı bir şekilde bağlanması, bu nesneye karmaşık iç dünyasından gelen pek çok anlamın—bilinçdışı olarak—yüklenmesinden ileri gelmektedir. Başka bir ifadeyle, Mercedes, Bayram'ın hayatının çeşitli noktalarından kaynaklanan birden fazla sorunu bünyesinde toplamış; yani pek çok farklı öğeyle belirlenmiş (İng. *overdetermined*) bir nesnedir. Romanda Bayram'ın çocukluk günlerine ait bir olay geçmektedir. Bu olay onun hem bebeklik dönemini, hem de bu olaydan sonraki hayatını, yani yetişkinlik yıllarını aydınlatabilecek bir özelliğe sahiptir. Öyle görünüyor ki romanın bu bölümünden hareketle Bayram'ın psikolojik profili hakkında bir kurgulama faaliyetine girilebilir; ama bu yapılırken metinden bağımsız hiçbir yoruma başvurulmasına gerek yoktur. Aslında bu tür bir yorumlama faaliyeti psikanalitik kuramın mantığını doğrudan yansıtır. Sigmund Freud, “Biz hastanın unutulmuş yıllarını yansıtan bir resmin peşindeyiz; öyle bir resim ki

hem güvenilir olacak hem de hiçbir ögeyi dışarıda bırakmayacak” derken bir hastanın geçmiş yıllarını aydınlatacak bir kurgulama faaliyeti sırasında izlenecek yolu gösterir. Onun şu sözleri ise konuyu bir analogiyle daha da berraklaştırır: “[Psikanalizin] giriştiği kurgulama işi, ki isterseniz yeniden-kurgulama da diyebilirsiniz buna, arkeologun yıkılmış ve toprak altında kalmış bir iskân alanını ya da bir yapıyı ortaya çıkarmak için yaptığı kazı çalışmalarını andırır” (aktaran Klein, 1998, s. 19). Tabii bu çalışmadaki inceleme nesnesi bir “hasta” değil, bir “metin”dir ama bu metnin gerçek hayata özgü bir ruh hâlini taklit ettiği varsayılabilir. Bir psikanalist bir hastayı tedavi ederken onun bilinçdışı ortada yoktur; ama bu bilinçdışına özgü belirtiler (İng. *symptoms*) ortadadır. Bir roman söz konusu olduğunda da karakterlere ait anlatılmayan olaylar, bir tür metnin bilinçdışı olarak yorumlanabilir. Belirtiler romandadır ama onlara sebep olan süreçler bütün ayrıntılarıyla “yazılı” değildir. Oysa bu belirtiler arasındaki bağlantıları kurarak bir romandaki karakterlerin psikolojik profillerini oluşturan olayların muhtemel kökenleri hakkında fikir yürütmek psikanalitik kuramın mantığına uygundur. Öyleyse bu yol takip edilerek Bayram’ın Mercedes’inin fetişleşmiş bir geçiş nesnesi olduğu iddia edilebilir.

Geçiş nesnesi kavramının bir çocuğun annesiyle olan duygusal yaşamıyla bağlantılı olduğu belirtilmişti. Eğer bir çocuk annenin ilgisine yeterince mazhar olmamışsa ya da annesiz büyümüşse, muhtemelen, geçiş dönemi aksayacak ve çocuğun psikolojisinde sorunlar ortaya çıkacaktır. Zaten romanda Bayram’ın annesiz ve babasız büyümüş olduğu açıkça vurgulanır. Örneğin, Bayram Mercedes’iyle gümrükten geçerken memureyle arasında tatsız bir diyalog geçer. Memure, Bayram’ın nüfusa geç yazılmasıyla dalga geçmekte, Bayram da bunun sebebini açıklamaya çalışmaktadır: “Okula geç gidersiniz biir... Askere geç gidersiniz, ikii... Eşşek kadar olunca bile ananızın yanında hamama gidersiniz üüüçç...” (Ağaoğlu, 2004, s. 33). Bu alaya Bayram’ın yanıtı şöyledir: “Ben anamı ne bileyim? O yüzden hamama da gitmedim. Babamı bile bilmiyorum. Amcamgil öyle etmiş. Aklım ne ersin benim?.. [...] Öyle ya, ne anamı bilirim, ne babamı... Ben böyle, kimsiz, kimsesiz” (s. 34). Bayram hem annesiz hem de babasızdır ama onun asıl eksikliğini hissettiği figü-

rün “anne” olduğunu söylemek daha doğru olur. Çünkü romanda Bayram’ın babası yoktur ama Bayram babasının yerini tutabilecek kişiler vardır. Amcası Raşit, Temizel Oto Tamircisi’ndeki Rıfat Usta ya da askerdeyken onu horlayan komutanları, iyi ya da kötü birer ikame baba rolü üstlenmiştir. Oysa romanda, olumlu ya da olumsuz, bir ikame anneye rastlanmaz. Bu durum, Bayram’ın nesne takıntısına yol açan ana olgu olarak görülebilir. Ama Bayram’ın annesizliği yüzünden çektiği sıkıntılar, özellikle bir bebekken yetersiz annenin yol açtığı travmatik anlar romanda verilmemiştir. Bununla birlikte, romanda, Bayram’ın, bu eksikliğin bir sonucu olarak ortaya çıkan araba takıntısını oluşum hâlinde gösteren bir hatırasından söz edilebilir. Bayram’ın bu hatırası ilk kez bir otomobil gördüğü ândır ve bu sahneler onun psikolojik profilini anlamak için hayati bir öneme sahiptir. Şimdi bu travmatik hatıra irdelenebilir: Bayram 5-6 yaşlarındayken köy kahvesinde konuşulanları dinlemektedir. Dülüllerin Osman Efendi, Adnan Menderesçi bir köylüdür ve Menderes iktidara geldiğinde herkesin bir taksisi, yani otomobili olacağını iddia etmektedir. Bayram’ın amcası Dazlakların Raşit ise İsmet İnönücüdür. O, herkese bir araba vermenin gerçekleşmesi imkânsız boş bir vaat olduğu düşüncesindedir. Bayram bu tartışmayı dinlerken hep bir eksiklik duygusuyla tasvir edilir; yani arzu edip de elde edemediği nesnelere vardır:

Bayram, amcası Raşit’in dizleri dibinden sıyrılıp uzaklaşıyor. Niye inansın amcasına sanki? Hiçbir gün, bakkaldaki boyalı şekerlerden alamadı çocuklarına ve Bayram’a. Hiçbir gün, bir kağına binip Sivrihisar’a gidemedi. Gidip, dönüşte torbasında uralık, leblebi şekeri ne getirmede. Osman efendinin çocukları evlerinin önünde yoyo oynuyorlar. Bayram hiç yoyo oynamadı. (s. 72)

Bu paragraf, Bayram’ın, büyüklerinin otomobil üstüne yaptığı sohbeti bir mahrumiyet duygusu içinde dinlediğini göstermektedir. Amcası Raşit, diğer çocukların sahip olduğu şeylerden onu mahrum bıraktığı için inandırıcı değildir. Ayrıca amcasının, yaşlandığı, artık işe yaramadığı gerekçesiyle vurduğu kır atın son bakışı da Bayram’ın aklından çıkmaz (s. 66). Böylece Bayram, duygusal yakınlık kurabileceği bir hayvandan da mahrum kalmış olur. Oysa Dülüllerin

Osman'ın sözlerinde bir umut vardır. Nesnelere dönecek olursak şu fark edilebilir: Bu sahne boyunca Bayram'ın elinde bir yoyo değil ama bir zerdali çekirdeği vardır. Başka bir ifadeyle, Bayram'ın sahip olabildiği, eline alıp oyalanabildiği tek nesne bu çekirdektir. Aşağıdaki cümlelerde Bayram'ın bu çekirdekle nasıl oynadığı görülüyor:

Kuru çeşmenin başında zerdali çekirdeği kırarken, kabuğun yarılıp dağılmasıyla ortaya çıkıveren ve her seferinde kendisini şaşırtan; küçük, dolgun, esmer; acılığına karşın yine de yenilebilir olan içini, bütünlüğü bozulmadan elde edebilmenin çabasındadır. Bir zerdali çekirdeğini istediği biçimde kırabilmek, çekirdek içini istediği bütünlükle elde edebilmek dışında, henüz elde edilebilecek başka şey tanımıyor. (s. 72)

Bayram'ın bebekliği romanda yer almıyor ama onun 5-6 yaşlarındayken bir nesneye sahip olup onunla diğer çocuklar gibi oynayamamanın acısını yaşadığı, bunu da eline geçirdiği bir zerdali ile aşmaya çalıştığı söylenebilir. Bayram'ın annesiz ve kendisini oyalayabilecek nesnelere yoksun olması, onun bütün dikkatini Menderes'le birlikte gelme ihtimali bulunan taksiye yönlendirmiştir. Zaten bir süre sonra Bayram, Menderes'in değil ama onun adamlarından birinin Ford marka bir otomobile köy meydanına girdiğini görür. Bu sahne iki nedenden ötürü Bayram'ın ana travmasıdır. Bunlardan ilki, Bayram'ın devasa bir nesneyle karşılaşmış olması ve bu nedenle elindeki zerdali çekirdeklerini atıp otomobile takılıp kalmasıdır. İkincisi ise Menderesçi Dövlüklerin Osman Efendi'nin, tuttuğu siyasi partinin herkese bir otomobil vaadini savunurken Raşit'e, Bayram'ı korkutan şu sözlerle sataşmış olmasıdır: "Ülen çulsuz, üç yıla kalmaz ben de seni bi tomofil taksi üstünde görüym de bak o zaman, götürüp doğru Menderes'in elini öptürmezsem sana. Öptürmek ne? Şu Bayram'ı kurban kestiririm alimallah Menderes'in önünde" (s. 72). İşte bu nedenle Bayram, hem saygı duyulan olağanüstü bir nesne karşısında olduğundan hem de bu sözleri yanlış anlayıp köye bir otomobil geldiğinde kurban edileceğini sandığından bu otomobil karşısında âdeta şoka girer:

Bayram, önce elindeki zerdali çekirdeğini ne yapacağını, nereye koyacağını bilememişti. Koşanların arasına katışıp gelen Remzi abisinin

ardından “Bunu şimci ne yapıym?” diye bağırmişti. Sonra, kendisi de dere boyu koşup köy ortasına vardığında, kalabalığı başıyla yara yara öne çıktı. Zerdali çekirdeklerini nereye attığını, ne yaptığını hiç anımsamıyor artık. Alçılı tozun altında maviliği belirli o arabayı ilk gördüğünde, güneşin altında ikinci ve üçüncü birer güneş benzeri parılayan ön lambaları bombeli camlarını ilk seçtiğinde afallamış, yüreği çarpınmış, epeyce de korkmuştu. Kirli bacaklarında bir titreme. Güneş ve kil soluğu basma mintanı altındaki karnından kasıklarına doğru inen bir kaşınma. (s. 73)

Bu sahne romanın ilerleyen sayfalarında daha ayrıntılı bir şekilde geçmektedir. Bayram hem böyle bir nesne gördüğünden hem de arabanın önünde kurban edilme korkusundan dolayı büyük bir heyecana kapılmış ve altını ıslatmıştır. Üstelik otomobilden çıkan kişiye gösterilen saygı da onu derinden sarsmıştır. Yoyosu olmayan, Ford’u görünce tutunduğu tek nesne olan zerdali çekirdeklerini fırlatıp atan Bayram, bu otomobile saplanıp kalmıştır. Ama asıl çarpıcı olan bu otomobilin önünde kesilen kurban kanınının Bayram’ın yüzüne sıçraması ve bu olay neticesinde Bayram’ın bu otomobille kendisi arasında bir özdeşlik kurmuş olmasıdır: “Ötekiler, orada, ortadaki açıklıkta bir koyunun kanını akıttılar, acele. Koyunun kanı fişkırdı; arabaya sıçradı. Bayram da sıçradı. Kan, kendinden, kendi yüzüne fişkırmış gibi irkildi. Yüzü araba olmuştu Bayram’ın. Bayram o araba olmuştu” (s. 129). Bu olayın hemen ardından Ford hızla uzaklaşmaya başlar; Bayram arabanın peşinden koşarken o zamanlar küçücük bir kız olan Kezban’ı yere düşürür ve üstüne basar.

Romanda geçen bu travmatik olay, öncelikle, Ford marka otomobilden Mercedes’e olan dönüşümün nasıl gerçekleştiğini gösterir. Çünkü Bayram’ın bu arabayla karşılaşması, Adnan Menderes’in propagandasının yapılmasıyla doğrudan ilgilidir ve zaten bu aracın sahibi de Menderesçi biridir. Dolayısıyla, Bayram’ın zihninde, Menderes’ten Mercedes’e doğru bir çağrışım zincirinin kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Romanın bir yerinde şöyle söylüyor Bayram: “Benim gözüm ilk taksiyi Menderes başa geçerkene gördü” (s. 93). Öte taraftan Bayram, bu sahnede, zerdali çekirdeklerini fırlatıp atmıştır; yani oynadığı tek nesneyi bu büyük nesne için terk etmiştir ki bu yerine geçme işlemi Kezban’la olan ilişkisinde de tekrarlanır. Büyüdüğünde Kezban’la evlenmek ister ama vazgeçip Almanya’ya

kaçar; bu olayın kökeni ise Bayram'ın daha her ikisi de çocukken bir araba uğruna Kezban'ı ezip geçmesidir. Büyüdüklerinde de Bayram, Kezban'ı ezip geçecek, yani bir otomobil sahibi olmak için işçi olarak Almanya'ya gitmeyi tercih edecektir. Bayram'ın bu sahnede arabayla özdeşleşmesi ise onun bir otomobille kurduğu kan bağıını gösterir. Yüzüne kan sıçramış ve artık Bayram, o araba olmuştur. Bayram'ın niçin otomobilini bir metrese ya da bir eşe benzettiği bu ayrıntı sayesinde anlaşılabilir.

Bayram'ın bir otomobille özdeşleşmesi ile onu bir başka kişi yerine koyması aslında aynı travmatik kökenden beslenmektedir. Bu iki ayrı duygusal tepki, Bayram'ın, bir geçiş nesnesi özelliği olarak, hem kendisi hem de kendisi olmayan bir nesneyle oynama dürtüsünü gösterebilir. Bu yüzden Bayram'ın otomobil takıntısı, etrafına karşı duyarsızlaşıp bir geçiş nesnesiyle oynayan bir çocuğu andırmaktadır. Yetişkin bir insanın geçiş nesnesiyle oynayan bir çocukmuş gibi davranması ise bir tür gerileme (İng. *regression*) hâli olarak görülebilir. Eğer böyleyse, Bayram'ın Mercedes'yle oyun oynayarak gerçeklik ile fantezi sınırında duran bir ara dönemi yeniden yaşadığı öne sürülebilir. Onun bu ruh hâli, bu oyunu ciddiye almayan kişilere neden bu kadar öfkeli olduğunu gösterir. Çünkü Bayram, Mercedes'yle kurduğu bağı herkesçe kabul edilmesini talep eder ve bu talebin tuhaflığını fark etmez.

Bayram Mercedes'ini kişileştirir ve onu, öncelikle, ilgiye muhtaç bir kadına benzetir. Mercedes, bal rengidir ve Bayram bu yüzden ona "Balkız" adını vermiştir. Bayram'ın tutkuyla sevdiği aracına bu ismi vererek dışı olan bir canlıya sahip olma arzusunu dışavurduğu söylenebilir. Bayram için Mercedes, "Kız gibi araba"dır (s. 22); bu arabanın kornası, "Kadın sesinden güzel"dir (s. 11). Bunun yanı sıra, Bayram, otomobillerle kurduğu bu fantezi dünyasında diğer araçları da kadına benzetir: Örneğin Almanya'dan dönüş yolcuğu sırasında, kendisini yolda rahatsız ettiğini düşündüğü bir kamyonetin şoförüne değil, doğrudan kamyonete kızar ve ona şöyle hakaret eder: "Yaşı geçmiş boyalı orospu" (s. 7). Bayram, Mercedes'ini gümrükte yalnız bıraktığı sırada, başka bir otomobilin, yani bir Opel'in Balkız'ına çarpacağını sanıp olay çıkarır. Tartışma sırasında aracın sahibinden ürken Bayram, adamın yanındaki kadına sığınmak ister ve ona doğ-

ru bakar. Bunun üzerine Opel'in sahibi bu fırsatı kaçırmaz ve onu şu sözlerle aşağılar: "Biz çok araba gördük. Lakin sen hiç karı görme-mişsin anlaşılın. Bas hadi!" (s. 24). Bayram'ın yanıtı ise manidardır: "O senin nikâhlınsa bu da benim Mercedes'im!"; ama aynı zaman-da Bayram aşırı bir ifade seçmiş olduğunu düşünüp şunu da söyler: "Bana bilmem neremden önemli Mercedes'im anladın mı? Çarptır-mam sana! Çarptırmam..." (s. 25). Bununla birlikte Bayram'ın şu sözleri otomobilini bir kadınmış gibi tasavvur ettiğini açıkça ortaya koyar: "Metresten farkı yoktur bu arabanın sana şimdi. Hem yer, hem yaşlanır" (s. 112). Üstelik Bayram, Mercedes'ine, onun en ufak bir kusurunu gördüğünde, hoyrat bir kocanın karısına ya da sözde âşığına davrandığı gibi hakaretamiz sözlerle sataşır. Kendisi de bir otomobil fabrikasında, BMW'de işçi olan Bayram, montajı Pazartes-i ve Cuma günü yapılan arabaların kalitesiz olduğunu düşünmek-tedir. Ona göre Pazartesi, hafta sonu tatili dönüşüdür; Cuma günü ise işçiler zaten yorgundur. O nedenle bu günlerde çıkan araçların montajı baştan savma yapılmıştır. Bu şüpheyle şöyle söyler Bayram: "Kız, yoksa sen Pazartesi doğumlu musun, orospu? Yahut, Cuma? O Cuma arabaları, Pazartesi arabalarından daha beterdir. Daha baştan savma. Biz Cumaları hiçbir vidayı doğru dürüst sıkıştırmayız" (s. 113). Şu cümleler ise Bayram'ın Mercedes'ini artık arzu edilmeyen bir eş gibi gördüğünü açıkça gösterir: "En sonunda seninle başgöz olduk da iyi halt mı ettik, bilemem" (s. 115). Bir otomobille "başgöz olmak" Bayram'ın cinsel hayatına da ket vurmuştur. Çünkü Bayram, bir arzu nesnesi olarak libidinal yatırımı cansız bir nesneye yönel-tmiştir; bu da onun gerçek bir seksüel hayatı olmadığı anlamına gele-cektir. Bu yüzden cinsellik Bayram'ın sözlerinde vardır ama eylemle-rinde değil; zaten ilişkisi olduğu Solmaz'ın şu sözleri de bunu açıkça ortaya koyar: "Amaaan, sankileyin sen de erkek misin Bayram?" (s. 21). Bayram'ın şu sözleri Solmaz'ı doğrular:

Solmaz karısının lafı da büsbütün yalan değil haa... Erkekliğimizi bi yana koyduk nerdeyse. İşte ondan zahir, bir fırlak meme gördük mü, bastığımız yeri tanıyamaz oluyoruz. Hani diyeceğim Balkız, adam kavgaya atıldı mı bir yol, kendine de, yanına yöresine de hiç ziyan ver-mesin, olmazmı. Benim kavgam, seni kazanmaktı diyelim. (s. 161)

Öte yandan romanın anlatıcısı, Bayram'ın duygularının iç yüzünde dair önemli ipuçları vermeyi de ihmal etmez. Romanın bir yerinde anlatıcı şu ifadeleri kullanır: “Gerdekte kız çıkmayan gelin kocası gibi onuru kırılmış, kötü bir kuşkunun kucağına yuvarlanmış; bu Mercedes'i almadan önce, ordan oraya koşuşlarını tek tek yeniden yaşıyor” (s. 114). Bu sözler anlatıcıya aittir ama Bayram'ın bakış açısı da farklı değildir. Onun için bir araba satın almak, onunla evlenmek demektir; bu yüzden Bayram, arabasının namusundan da sorumlu hisseder kendisini. Bayram, Mercedes'inin yol boyu geçirdiği kazalar nedeniyle hasar görmesini, Balkız'ın namusunun kirletilmesi olarak görür. Hatta bu kaza izlerini de bir tecavüzün ardından vücutta kalan dış izi ve morluklara benzetir. Ayrıca bütün bunlar, Bayram'ı çok sevdiği otomobilinden soğutur:

ırsına geçilmiş karısına dosdoğru bakamayan kocalar gibi, gözlerini bütün o eksikliklerden kaçıra kaçıra bakıyor arabaya.

Yedi saatin içinde şu başına gelenler!..

Ve birden önünde duran Mercedes'i kendine yabancılayıyor.

Saflığının, el değmemişliğinin büyüğü bozulmuş, artık kendisinin olmaktan çıkmış bir yavuklu, bir eş, bir sevda şimdi Mercedes onun için. Onunla yeniden yanyana olması; bu balrengi gövdede yabancı dış izlerini, başkalarının bıraktığı morlukları, başkaları tarafından açılmış yarıkları, yırtıkları bile bile beslediği ilk gölgesiz sevgiyi duyması olanaksız artık. (s. 158)

Otomobilin ufak tefek kazalar sonucunda hasar görmesiyle bir kadına yapılan sadistçe saldırılar arasında kurulan bu bağlantı, Bayram'ın annesiz büyümesi nedeniyle travmatik bir bebeklik yaşadığını ima ediyor olabilir. Çünkü otomobile yapılan bu saldırı Bayram'ın yaşamının çeşitli yönleriyle benzerlik taşımaktadır. Bu benzerlikler akla şu soruyu getirir: Bayram, Mercedes'ine baktığında ne görmektedir? Öyle görünüyor ki Bayram bir geçiş nesnesine sahip bir çocuğun bu nesneyle yaşadığı paradoksal ilişkiye benzer bir sürecin içindedir. Çünkü bir geçiş nesnesi hem “ben olmayan” hem de “ben olan”dır; bu karmaşanın gerçeklik ilkesine doğru çözümlenmesi gerekir; ama Bayram'ın durumunda böyle sağlıklı bir çözüm göremeyiz. O, iki uçlu bir paradoksun içinde sıkışıp kalmış görünmektedir.

Bunlardan ilki, otomobile yönelik saldırı iması ile Bayram'ın kadın memesine yönelik saldırgan dürtüleri arasındaki benzerliktir. Yani bu romanda Mercedes, Bayram'ın hiç tanımadığı annesini ve onun memesini temsil ediyor olabilir. Bayram, Mercedes'iyile Yalova feribotuna bindiğinde bir kadınla tanışır; ama tanışmadan önce, onun göğüslerine bakmaktadır: "Bayram, gözleri kaymış, yara izi tıp tıp atarak göğüslerine bakıyor" (s. 149). Bu bakış olağan bir cinsel ilginin ötesinde, hoyrat bir dürtüyle doludur: "Şu vapur bir yanaşsa hayırlısıyla karaya. Kendimden korkar oldum valla. Dizim dizim insan ortasında ısırıveresim geliyor şunun memelerini" (s. 152). Bu cümleler, öncelikle, anne memesine karşı duyulan güçlü haset duygusuyla ilişkili görünmektedir. Bayram, annesiz büyüdüğüne göre annesinden ve onun memesinden yeterli ilgiyi görememiş ve bu nedenle de kadınlara karşı "oral-sadistik" bir davranış geliştirmiş olabilir. Öte yandan, eğer onun Mercedes'i bir geçiş nesnesiyse, annenin yerini tutuyordur; ve bu nedenle otomobildeki diş izleri de bu oral-sadistik saldırının romandaki temsili olabilir. Bu bakış açısı, Mercedes'in hasar görmesiyle birlikte değersizleştirilmesini de açıklayabilir. Çünkü Bayram arabasının yıpranmasını ona karşı girilen bir tecavüz olarak görmekte; tam da bu yüzden bu arabanın değeri onun gözünde azalmaktadır. Değerinden düşürme davranışına güçlü haset duygusu geliştirmiş kişilerde sık rastlandığı bilinmektedir. Böylelikle Bayram gerçek yaşamında yetersiz (ya da tamamen eksik) anne figürü nedeniyle yoğun haset duygularıyla dolmuş; bu da öncelikle başkalarının hakkını gasp etme şeklinde ortaya çıkmış olabilir. Zaten kendisi gibi Almanya'ya gitme arzusuyla yanıp tutuşan İbrahim'in sırasını çalması ondaki haset duygusunun bir göstergesidir. Öte taraftan arabanın insanda ana rahmi benzeri bir etki bıraktığı da söylenmiştir (Uğurlu, 2009, s. 1430). Bu açıdan bakıldığında, anneyi temsil eden Mercedes'in bir metrese, bir eşe dönüştüğünü hesaba katarsak bu eşte oluşan diş izleri, morluklar, Bayram'ı duygusal açıdan sarsar; Mercedes'in hasar görmesi, temsil ettiği nesnelere yeniden anlam kazanır; çünkü Mercedes birden fazla öge tarafından belirlenmiştir ve onun gördüğü hasar, annenin, metresin ya da bir eşin bir başkası tarafından elde edildiği anlamına gelecektir.

Paradoksun ikinci yönü ise bu nesnenin aynı zamanda Bayram'ı temsil etmesi; yani Bayram'ın Mercedes'iyile özdeşleşmiş olmasıdır.

Çünkü Bayram, Mercedes'ine baktığında sadece dış izleri ve morlukları nedeniyle artık hazzetmediği bir anne, metres ya da bir eş imajı görmez; aynaya baktığında—tıpkı Mercedes'inde olduğu gibi—kendi yüzünde de morluk, yanık ve kesik izleri görür. Böylece Mercedes'in gövdesindeki dış izleri, morluk ve yarıklar ile Bayram'ın iş kazası sonucu yüzünde oluşan yanık izi, kamyoncudan yediği yumruk nedeniyle gözünün altında oluşan morluk ve berberin yüzünde bıraktığı çizik birleşir. Bayram nasıl hasar gördüğü için Mercedes'inden soğumuşsa, kendi yüzünü aynada görünce de kendinden soğur; yüzünü beğenmez ve aynaya küser (s. 241). Bu olaydan hemen sonra, küçük bir çoban çocukla sohbet başlar. Sohbetten sonra Bayram Mercedes'ine biner ve hızla uzaklaşır. Sürü çobanının şu sözü Bayram'ın hasarlı Mercedes'inin bir benzeri hâline geldiğini açıkça gösterir: “Sürü çobanı, bir toz bulutu içinde iri bir sonbahar yaprağı gibi uzaklaşan Mercedes'inin ardından bakıyor. Üle, kim ola bu herif? Her yanı yara bere. Kim dövmüş bunu böyle?” (s. 255). Çocuk bu sözleri söylerken Mercedes'e bakmaktadır ama aklındaki Bayram'dır. Yol boyu her tarafı çizilen, dökülen, kırılan, yara bere içinde kalan Mercedes'tir; ama Bayram'ın yüzü de yara bere içindedir. Bu yüzden sürü çobanının bu ifadesi, tıpkı Bayram'ın travmatik çocukluk anısı anlatılırken söylendiği gibidir. Ford marka otomobilin önünde kesilen kurbanın kanı yüzüne sıçradığında Bayram, sanki kan kendinden kendi yüzüne fişkırmış gibi irkilmiştir: “Yüzü araba olmuştu Bayram'ın. Bayram, o araba olmuştu” (s. 129).

Sonuç

Bu romanın konusu saplantılı nesne takıntısının çocukluk travmalarıyla olan bağlantısıdır. Ağaoglu, romanın merkezine bir nesneye tutkuyla bağlı bir karakter koymuş ve onun bu nesneye olan takıntısının psikanalitik arka planını ayrıntılı bir şekilde kurmuştur. Bu romanda “fikre takılan ince gül”ün bir kişi değil, bir nesne olması Bayram'ın kendisinin kurmuş olduğu bir oyuna hapsedilmiş olduğunu göstermektedir. Annesinden mahrum büyüyen Bayram, bir yanılısama dünyasından gerçekliğe sağlıklı bir geçiş dönemi yaşamamış; anne eksikliğini giderebileceği arzu nesnelere de sa-

hip olamamıştır. Buna rağmen, romanda Bayram'ın tutunduğu tek bir nesne vardır; o da bir zerdali çekirdeğidir. Bu basit ama onun için anlamlı nesne köye gelen bir otomobilin görkemi, otoritesi ve ürkütücülüğü altında ezilip yok olmuştur. Bu sahne, Bayram'a aradığı geçiş nesnesini verir; ve böylelikle Bayram bütün yaşantısını bir otomobil sahibi olmaya adar. Bayram, arzu ettiği arabaya kavuşur ama bu kez de onu koruyup kollamakta sıkıntı çeker. Bu noktada Bayram'ın patolojik ruh hâli su yüzüne çıkar. Çünkü Bayram, otomobiline bir kadınmiş gibi davranır; onun kusurlarıyla alay eder; onu namusu gibi görür; hatta ufak tefek kazaları cinsel saldırı şeklinde yorumlar. Bunun yanı sıra, Bayram, kimi zaman otomobiliyle kendisini özdeşleştirir; yüzündeki yara bere ile Mercedes'indeki hasar arasında bağlantı kurar. Böylelikle Bayram'ın hem kendisi hem de kendisi olmayan bir nesne kurguladığı anlaşılır. Bu nesne kimi zaman ikame anne olarak bir kadını simgeler. Ama bu anne imgesi doğrudan değil, bir eşe ya da bir metrese dönüşmüş bir şekilde yer alır romanda. Öte taraftan tıpkı bir bebeğin anne memesine duyduğu hislerin çift değerli olması gibi, Bayram da otomobiline ara sıra hınç duyar. Böylelikle Bayram'ın dışarıda gördüğü bir kadının memesini ısırarak istemesi ile otomobiline hınçlanması arasında bir bağlantı kurulabilir. Kısaca ifade edilirse, anne eksikliği Bayram'ın ruhunda derin bir boşluk bırakmış; bu boşluğu yoğun bir şekilde hissettiği bir evrede Bayram büyük bir nesneyle karşılaşmıştır. Bu yüzden, Bayram önce annesine, sonra da başka kadınlara yöneltmesi gereken cinsel dürtülerini otomobiline yöneltmiştir. Ama bunu yaparken Bayram'ın bir ara dönemde saplanıp kaldığı, bu dürtülerini kimi zaman bir kadına, kimi zaman da farkında olmadan arabasına yönelttiği, bu karmaşık ruh hâli içinde cinselliğini de körleştirdiği anlaşılır. Öyleyse şu söylenebilir: *Fikrimin İnce Gülü*'nde Bayram, kendisini bir yanılısama dünyasından kurtarıp gerçeklik ilkesiyle tanıştıracak bir ara dönemi oldukça geç bir yaşta ve sağlıksız bir şekilde, otomobiliyle oynayarak tecrübe etmektedir. Onun "deloğlan" olarak anılması bu yüzden. Çünkü geçiş dönemi bebeklerde izin verilen bir şeydir ama bir yetişkin bu yanılısama dünyasına saplanıp kalırsa bu bir delilik alametidir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, A. (2004). *Fikrimin İnce Gülü*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Andaç, F. (2000). *Adalet Ağaoğlu Kitabı (Nehir Söyleşi)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Güneş, S. (2012). Türk Toplumunu ve Otomobil. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 213-230.
- Klein, M. (1999). *Haset ve Şükran*. O. Koçak ve Y. Erten (Çev.). İstanbul: Metis.
- Narlı, M.(2002). Araba Sevdaları. *Türkbilig*, 4, 19-28.
- Parla, J. (2003). Car Narratives: A Subgenre in Turkish Novel Writing, *South Atlantic Quarterly*, 102, (2/3), 535-550.
- Uğurlu, S. B. (2009). Otomobil ve Benlik: Türk Edebiyatında Araba Olgusu. *Turkish Studies*, 4 (1-II), 1427-67.
- Winnicott, D. W. (1998). *Oyun ve Gerçeklik*. Tuncay Birkan (Çev.). İstanbul: Metis.
- Woodward, K. ve Beckett, S. (1985). Transitional Object and the Isolate: Samuel Beckett's 'Malone Dies' , *Contemporary Literature*, 26 (2), 140-154.